

YÖNETİLENLERİN “ÖZ” YÖNETİMİ - KAMUOYU

Bihterin DİNÇKOL *

ÖZET

Bu makalede siyasal sistemlerin ilgilendikleri ve kullandıkları “kamuoyu” kavramı incelenmektedir. Kamuoyu, toplumun tümünün ya da bir kesiminin tavır ve düşüncelerinden oluşmaktadır. Kamuyu oluşturan bireyler farklı görüş ve davranışlara sahiptir. Kamuoyu bu görüş ve davranışları tasnif edip, ortaya çıkarır. Özellikle temsili demokrasilerde mevcut görüşlerden hangisinin daha güçlü olduğunu bilmek yararlıdır. Kamuoyunun içeriği, sertliği, yoğunluğu ve yönü kamunun siyasal iktidardan ve liderlerden beklentilerini göstermesi açısından önemlidir. Kamuoyu, demokrasilerde kamusal politikaların oluşmasında yegane faktör olmasa da en önemlisidir. Kamuoyu totaliter devletlerde küçük bir rol üstlenmektedir. Buna karşın, kamusal yargıların olmadığı demokratik toplumlar kanatsız uçak gibidir.

*Anahtar Kelimeler: **Kamuoyu, demokrasi.***

ABSTRACT

In this article we discuss the explanations by the public opinion that political systems interest and use. Public opinion is the aggregate or part of individual attitudes or opinions held by the population. Public opinion is the distribution of opinions and attitudes held by the public. Individuals hold a wide variety of opinions. It is useful to know how strongly the public holds particular opinions and the direction in especially representative democracy. The content, stability, intensity and direction of public opinion are all important indicators of what the public wants and expects out of its government and political leaders. While popular opinion is not the only factor that determines public policy, it is generally the most important one in democratic states. Public opinion has played a small role in totalitarian states. On the other hand a democratic society without public judgment is like a plane without wings.

*Keywords: **Public opinion, democracy.***

* Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Eminönü – İstanbul.

1. GİRİŞ

Siyasal karar alma sürecini etkileyen faktörler arasında yer alan “kamuoyu”, çoğulcu toplum yapılarında farklı amaç ve isteklerin, kitlesel olarak duyurulmasını sağlar. Çoğulcu demokrasilerde halkın tümünün ya da grupların kanaatlerinin öğrenilmesi, siyasal iktidarın bu kanaatlerden etkilenmesi, “olması gereken”dir.

Eski dilde “efkârı umumiye”, “umum efkârı”, “amme efkârı” sözcükleri ile karşılanan kamuoyu, toplumun bütününe yayılmış kanaatlerden oluşabileceği gibi, küçük bir grubun kanaatlerinden de oluşabilir. Nitekim Sartori bu durumu şöyle ifade etmektedir: “*Kamuoyu, bir halka veya birden çok halklara ait düşüncelerin (kanaatlerin) res publica'nın durumuna ilişkin bilgi akışıyla etkileşmesidir.*” (Sartori, 1993: 97). Kamuoyu ile ilgili aranan diğer unsurlar ise; siyasal karar alma durumunda olanları etkileme amacının yanı sıra, belli bir zaman dilimi içinde belirli bir kamusal soruna ilişkin olmak ve kesin ya da değişmez olmamaktır.

Kavramı oluşturan sözcüklerden “kamu” (public) sözcüğü, hukukta olduğu gibi bütün yetişkin üyeleri ile toplumun tümünü değil, sosyoloji biliminde kullanılan grup ile eş anlamlı olarak belli özelliklere sahip kişilerden oluşan bir sosyal grubu ifade etmektedir. (Kapani, 1992: 146; Sezer, 1972: 3-4). Kamu oyunun unsurlarından olan “kamu” şu özelliklere sahip insan topluluğudur: (Ertekin, 1995: 10-11; Abadan, 1956; 30).

- Aralarında duygu ve çıkar birliği söz konusudur.
- Belirli bir kamusal sorunun çözümünde diğerlerinden farklı, çeşitli çıkar ve tavırları vardır.
- Fiziksel olarak ayrı yerlerde bulunmaları nedeniyle birbirlerini etkilemeleri son derece güçtür.
- Aralarındaki ilişki gevşek olduğundan, ortak hareket etmeleri her zaman söz konusu değildir.
- Kamuyu oluşturan bireyler farklı meslekten, sınıftan, kültür ve yaşam düzeyinden gelmektedirler.
- Kamu grupları belli bir konuda kurallar ve usul üzerinde anlaşmış isimsiz gruplardır.

Bir düşüncenin kamuoyu sayılmasının nedeni sadece kamu arasında yayılmış olması değil, “kamuya ait nesnelere”le ilgili olmasıdır. (Sartori, 1993: 96).

Kamuoyu kavramında yer alan “oy” sözcüğü ise, kanaat anlamına gelmektedir. Ancak buradaki kanaat, rasyonel, kesin, pozitif bilgiye dayanmaktan ziyade duygu veya izlenimden daha güçlü bir görüşü anlatmaktadır. (Sezer, 1972: 5). Bireylerin kanaatleri kişisel özelliklerinin, içinde buldukları sosyal çevre ve grupların, kitle iletişim araçlarının, kamuoyu önderlerinin etkisi ile oluşmaktadır. Kamuyu oluşturan bireylerin çeşitli yollarla etkilenmesinden doğması nedeni ile oyu oluşturan kanaatler, statik yani durağan olmayıp, değişken bir nitelik taşımaktadır.

Kamuoyunun çoğunluk fikrini ifade etmesi gerekmemektedir, önemli olan etkileyici ve inandırıcı olması ve siyasal kararlar üzerinde etkili olmasıdır. Bu yönüyle kamuoyu özgürlüklerin güvencesini oluşturarak, hukukla siyaset biliminin kesişme noktasını oluşturmaktadır. Serbest kamuoyunun ortaya çıkması, özgürlükçü bir ortam gerektirdiği kadar; oluşan kamuoyu, siyasal iktidarı, demokrasinin temelinde yer alan ulusun iradesini göz önünde bulundurmaya yönlendirerek özgürlüklerin korunmasını sağlar. Çoğulcu demokrasiler farklı görüşlerin bir arada yaşamasını sağlar, bu nedenle siyasal tartışma Benjamin Barber'ın ifadesi ile "güçlü demokrasi"nin merkezinde yer alır. (Barber, 1995: 220).

Çoğulcu toplum yapısı, siyasal sistem ve özgürlüklerle karşılıklı bir ilişki içinde olan kamuoyunun, çağdaş önemini kazanıncaya kadar taşıdığı anlam, sadece demokrasilerde değil başka siyasal yapılarda da taşıdığı önemi göstermektedir.

2. ESKİ YUNAN'DAN GÜNÜMÜZE "KAMUOYU"

Bir görüşe göre, en ilkel devirlerde dahi "kamuoyu"ndan söz edilebilir. Kamuoyu kavramı, 18. yüzyıla kadar kesin bir tanıma kavuşamamakla birlikte, bazı görüşlere gören ilkel dönemlerde dahi üzerinde durulan bir konu olmuştur. Tarde'a göre, bütün dönemlerde, hatta en barbar dönemlerde bile, halk efkârı yani kamuoyu bu günkü şekil ve anlamından farklı olmakla beraber mevcuttu. Klonda, kabiledede, antik kentlerde, hatta ortaçağ kentlerinde herkes herkesi şahsen tanımaktaydı. Özel sohbetler ve halk hatiplerinin nutukları, belirli bir sorun üzerinde fikirlere yön verebiliyordu. Bu günkü anlamıyla kamuoyu kavramı ise, çağdaş demokrasinin ortaya çıkışına paralel bir gelişme göstermiştir ve 19. yüzyıldan itibaren de sistematik inceleme konusu olmuştur. (Meray, 1954: 266). Çağdaş demokrasiler dönemine kadar yöneticilerin toplumun kanaatlerinden, adına kamuoyu denmesi bile nasıl etkilendiği konusu, bazı düşünürlerce ele alınmıştır. Tarihsel süreçte bir yolculuk, farklı siyasal yapıların içinde kamuoyuna verilen yeri ortaya koyacaktır.

2.1. Eski Yunan'da Kamuoyu

Eski Yunan'da coğrafi koşulların da etkisi ile halk küçük gruplar halinde toplanıyordu. Yunan siteleri çok küçük sosyal ve siyasal birliklerdi. M.Ö. 5. yüzyılda yetişkin erkeklerin, yurttaş olarak yönetime doğrudan katılma hakkını elde etmesi ile kendi kendilerini yönetme olanağına kavuşan site toplumu, doğrudan demokrasiyi bir siyasal sistem olarak kurumsallaştırmıştır. (Uygun, 2003: 17) Eski Yunan'ın siyasal kurumları modern demokrasi ile pek az benzerlik göstermekle beraber ilkel biçimiyle ortaya çıkan bir demokrasiden söz etmek mümkündür.

Atina sitesinde, siyasal kurumlar toplum iradesinin üstünlüğü ve yurttaşların siyasal, sosyal, hukuki eşitliği şeklindeki iki temel siyasal ideayı (düşünceyi) yansıtır. Eşitlik, "isonomia" ve "isegoria" terimleri ile ifade edilir. (Rendell, 1978: 5). İsonomia, yasa önünde eşitliği, isegoria ise, mecliste tüm yurttaşların konuşma hakkı

bakımından eşit olmaları anlamına gelir. (Dahl, 1993: 16). Özgür yurttaşların katıldığı, yılda 40 kez toplanan Ecclesia’da siyasi sorunlar oylanıyordu. (Parkinson, 1984: 159). Burada siyasi sorunlar herkes tarafından tartışılabilir, kamuoyu bu tartışmalar sırasında oluşabilir veya değişebilir. Toplantı gündemi 4 gün önceden Atinalılara duyurularak, kanaatlerin oluşumu için ortam oluşturuluyordu. Toplantı sırasında ise gündem maddelerine geçildiğinde, başkan “kim konuşmak ister” sorusuyla tartışmayı başlatıyordu. (Uygun, 2003: 30).

Atina demokrasisi, farklı görüşlerin ifade edilmesini önleyen, resmi doğruların saptanıp yurttaşlara benimsetildiği değil, yurttaşların görüşlerinin serbestlik içinde ifade edildiği bir siyasi ortam oluşturuyordu. Siyasal organlar içinde bu serbestliğin sağlanmasının ötesinde düşünce ve kanaatlerin oluşması için, günümüz iletişim araçlarının yerini tutan kamusal ortamlar yaratmışlardı. Pazar yeri, dinsel mekanlar, sokaklar sitenin sorunları konusunda farklı görüşlerin ortaya atıldığı, kamuoyunun oluşmasına kaynak oluşturan kamusal ortamlardı. (Uygun, 2003: 65).

Bir düşünceye göre de, Eski Yunan’da kamuoyu’nun bir başka oluşum yeri “tiyatro” idi. Euripides trajedileri ve Aristofanes komedileri yurttaşların site işlerine ilgisini uyandırıyor, artırıyor. Aristofanes’in yazdığı komediler demokrasinin ve siyasi önderlerin eleştirine dayanıyordu. Bir yazarın ifadesi ile “*o, gerçekte, halkın liderlerine ve kendisine gülmesi için cesaretlendirmek ve bu yolla yurttaş eğitimine katkıda bulunmakla görevlendirilmişti.*” (Ober, 1998: 126; Arblaster, 1999: 32’den nakleden Uygun, 2003: 66). Klasik Yunan piyeslerinde halkı ve kamuoyunu temsil eden korolar, siyasi eleştiri açısından önem taşıyordu. (Meray, 1964: 267). Siyasal eleştirilerin tiyatro aracılığı ile yapılması, demokrasinin temeli olan düşünce özgürlüğünün gelişiminde sanatın yerini gösteren ilk örneklerdendir. Eski Yunan’da siyasi yaşama egemen olan genellik ve açıklık ilkesi, bireysel ve toplu kanaatlerin yönlendirilip, kaynaşmasına ve kolektif bir ifadeye kavuşmasına yardımcı olmuştur. (Abadan, 1956: 2-3).

Düşünce alanında eski Yunan’ın iki ünlü düşünürü Platon ve Aristo’nun “kamuoyu” kavramına ilişkin düşünceleri olup olmadığına da bakmak, dönemin “kamuoyu” düşüncesini ortaya koyacaktır.

Platon’a göre toplumu yönetmek ya da insanın kendini yönetmesi, diğer işlerinin arasında yapabileceği kolay bir iş değildir. (Şenel, 1968: 183). Doğa her insana aynı yetenekleri bağışlamamıştır, toplumun gelişmesi iş bölümüne bağlıdır. Bu nedenle yönetim, yüksek bir aydın sınıfa ve felsefi bilgilere sahip olanlara verilmelidir. Böylece toplum yönetilen-yöneten olarak iki sınıfa ayrılır ve yönetenlerin yaşlılardan, yönetilenlerin gençlerden olması, ayrıca akıllı, değerli, üstelik de toplumla ilgili insanlar olması gerekir. (Eflatun, 1980: 102).

İdeal devlette filozofların yönetici olmalarını isteyen Platon’a göre, “*halk filozof olamaz*”. “Devlet Adamı” adlı eserinde ise, yönetimin bir bilim, üstelik bilim dalları

arasında en güç ve üstünü olduğunu ifade eden Platon'a göre; ancak çok küçük bir azınlık yönetici olabilecektir. (Eflatun, 1980: 188,181).

Sitenin üstünlüğü ve yüceliğinden yana olan, sonraki yüzyılların totaliter devlet anlayışının temelini bu görüşleri ile oluşturan Platon, halkın kanaatlerini aldatici, gerçekten uzak ve gerçeğe aykırı bularak (Eflatun, 1980: 199-225), halkın siyasal yaşamda etkisine ilişkin olumsuz düşünceler ileri sürmüştür.

Aristo ise, tek bir yönetim biçimini en iyi olarak kabul etmez ve “*halkın teker teker aristokratlardan üstün olmamakla birlikte, bir araya geldiklerinde, (mecliste) erdemlerini birleştirecekleri için, oldukça akıllı kararlar alabileceğini*” (Şenel, 1968: 207) söyler. Kamuoyunun yargılarının yerinde olacağı görüşünü de çokluk yönetimini destekleyen bir kanıt olarak sunan Aristo, kamuoyunun yargılarının doğru olacağı düşüncesini açıklamak için de “*ev yapımını*” bir örnek olarak vermektedir: “*(...) Yapıcı (mimar), elbette bir ev üstüne yargı verebilir; fakat ondan daha iyi bir yargıç, ister ev sahibi olsun ister kiracı, evi kullanan olacaktır.*” (Aristoteles, 1983: 88).

Platon'dan farklı olarak, siyasal yaşamda halk kitlesine önem veren ve görevlileri seçme, denetleme işlerinin topluca halk kitlesi tarafından yerine getirilebileceğini (Aristoteles, 1983: 89) söyleyen Aristo'nun; dönemi içinde kamuoyu'nun etkisini dile getirdiğini ifade etmek yanlış olmaz.

2.2. Roma'da Kamuoyu

Roma'da site hayatı ve kent kültürü hâkim olduğu sürece kamuoyu önemli bir yer işgal etmekteydi. Fetihler ile imparatorluk sınırları genişleyince kuvvetli bir haberleşme ve ulaştırma şebekesi kuran Roma, çeşitli dinleri, değerleri, siyasi ve ekonomik sistemleri olan kavimlerden haber alabiliyordu. Ayrıca Senato müzakerelerinin zabıtları (Acta Diurna) yayımlanmaya başlandı ve Sezar, M.Ö. 59'da bunların halk tarafından okunmasını sağladı. Hitabet, kamuoyunun oluşumunda önemli bir araç olarak görülmekteydi. (Meray, 1954: 268; Abadan, 1956: 3).

Okur-yazarlığın hemen hemen bulunmadığı bu dönemde halk üzerinde etkili olmanın yolu; yüzyüze ilişkiler, söylev ve konferans idi. Çiçeron ve Domosten açık toplantılarda ün yapmış, topluluğu etkileyen kişilerdendi. (Tortop, 1975: 129). Çiçeron, politika söylevcisi olmanın yanı sıra, filozof, hukukçu, denemeci olarak ün salmıştır.

Roma'da söylenen “*Vox Populi, Vox Dei*” yani “*Halkın sesi, Hakkın sesidir*” sözü de, halkın düşüncelerine yani kamuoyuna verilen önemi ortaya koymaktadır. (Ogle, 1950: 39-40). Ancak bu anlayış, kamuoyu kavramında bir karışıklık yaratmaktadır. Zira kamuoyu, haklılık, doğruluk gibi değerlerin dışında ele alınmalıdır. Lowell, bu konuya şöyle açıklık getirmektedir: “*Halkın sesi, belki de hakkın sesidir, ama bu*

konudaki en küçük bir inceleme, ne «ses» ne de «halk» kavramlarının ne anlama geldikleri konusunda hiç bir zaman bir uzlaşma olmamıştır». (Lowell, 1913: 3).

Romalı hukukçular iktidarın kaynağının halkta olduğunu ve devlet şeflerinin iktidar ve yetkilerinin vekaleten kendilerine verildiğini ileri sürmüşler, böylece halkın arzu ve iradesini her şeyin kaynağı olarak görmüşlerdir. Bütün bunlar, “*Vox Populi, Vox Dei*” söyleminin iktidarı meşrulaştırma amacı için kullanıldığını göstermektedir. Şurası da muhakkak ki, gerek Yunanlılar gerek Romalılar kişinin bazı haklara sahip olarak devlet kudretini sınırlayabileceğini düşünemiyorlardı, onlara göre devlet iktidarı sınırsızdı. (Kapani, 1976: 22).

2.3. Ortaçağ'da Kamuoyu

Bu dönemde dünyevi iktidara üstünlük iddia eden kilisenin yanı sıra, feodalite, sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuki düzeni belirlemiştir. Zaten senyörler karşısında kendilerini güçsüz bulan krallar, kiliseden yardım beklemişler, bu nedenle de ortaçağda feodalite kilisenin gücünün artmasına neden olmuştur. Böyle bir ortamda rasyonel bilgiyi, dogmatik kilise hukukundan ayırmak mümkün değildir. Aynı ortam kamuoyunun gelişimini sağlayacak koşulların oluşmasına da engeldir.

Ortaçağ hukuk düşüncesi, genellikle kaynağı ilahi olan bir doğal hukukun mevcudiyetine dayanmaktadır. Devletin fonksiyonları da bu doğal hukuk kurallarına bağlıdır.

Ortaçağ dönemi boyunca bir yandan senyörün diğer yandan da kilisenin baskısı altında yaşayan bireylerin özgür kanaatler oluşturması olası değildir. Bu dönemde eski çağların “*siyasal insan*”ı, “*inanılan insan*”a dönüşmüştür. Ortaçağda Hıristiyanlığın etkisi ile, erdeme, siyasal katılımla değil tanrısal iradeye itaatle ulaşılabileceği görüşü egemendir. (Okutan, 2006: 66-67).

2.4. Yeniçağ, Yakınçağ ve Sonrasında Kamuoyu

XIII. yüzyıldan başlayarak, Batı Avrupa’da bir gelişme, değişme yaşanmıştır. Rönesans, reform hareketleri, dinin düşünce üzerindeki baskısının kaldırılmasına neden olmuştur. Nesnellik dolayısıyla devletin laik niteliğini ortaya çıkaran Rönesans düşüncesine göre, yaşanan dünya o kadar ilgi çekicidir ki, başka dünyaları düşünmek ve ona hazırlık yapmak anlamlı değildir. (Sander, 2002: 82). Matbaanın icadı, din kitaplarının basılmasını ve halktan kişilerin bunları okuma olanağı bulmasını sağlamıştır. Ayrıca ortaçağın diğer önemli unsuru olan feodalite de yerini mutlak monarşilere bırakmıştır.

Basılı eserlerin ve haberleşmenin artması, bireylerin olaylardan, yönetimden haberdar olmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler kanaatlerin oluşmasını kolaylaştırmış ve kamuoyunun gelişmesini sağlamıştır.

Sözkonusu dönemlerde, düşünürler kamuoyu ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir.

Bu düşünürler içinde Machiavelli, modern siyaset biliminin kurulmasına katkıları ve modern ulusal devleti kurumsallaştırmaya başlaması ile tanınır. Eserlerinde halkın sesinden, halk kalabalığının kararlılığı ve bilgeliğinden söz eden Machiavelli, “*halk kalabalığının prensden daha bilge ve kararlı olduğu*” sonucuna varmıştır. (Ağaoğulları- Köker, 1991: 166-167). “Discorsi” adlı eserinde halkın sesinin hakkını sesine benzetilmesinin sebepsiz olmadığını açıklamıştır.

“Hükümdar” ya da “Prens” adlı eserinde de, hükümdarlığa halkın ya da seçkinlerin yardımı ile ulaşılacağını, halkın yardımı ile ulaşanların daha iyi durumda olduklarını nedenleriyle açıkladıktan sonra, “(...) *Halkın düşman kesilmesi hükümdarın güvenliğini bozar; halk kalabalıktır. Oysa seçkinlerin düşmanlıklarına karşı hükümdar kendini koruyabilir. Çünkü onların sayısı çok değildir.*” (Machiavelli, 1984: 50-51) demektedir. Ayrıca halka dayanmanın yararlarını da şöyle açıklamaktadır: “(...) *Halka dayanan kişi hükümdarsa, emretmesini biliyorsa, yürekli bir kişiye, talihsizliklerden ve tehlikelerden çekinmeyip başkalarına cesaret verebiliyorsa, hiç bir zaman halk tarafından aldatılmayacak, tam tersine kendisini sağlam temeller üzerinde bulacaktır.*” (Machiavelli, 1984: 52-53).

Aynı eserinde, hükümdarın başarılı olabilmesi için bir takım niteliklere sahip olması gerektiğini, ancak bunlara sahip değilse, sahipmiş gibi görünmesi gerektiğini söyleyen (Machiavelli, 1984: 83-85) Machiavelli, bunun nasıl gerçekleşeceğini de şöyle açıklar: “*Herkes sizi nasıl görünüyorsanız öyle görür. Fakat çok az kişi sizi olduğunuz gibi kavrar. Bu azınlık da her zaman devlet tarafından desteklenen kamuoyuna karşı gelemez.*” (Machiavelli, 1984: 85). Burada kamuoyu ile kastedilen halkın çoğunluğudur.

Machiavelli, bu düşünceleri ile halka dayanmanın yararlarını açıklarken, kamuoyundan söz ederek; hükümdarın kamuoyunu arkasına almasının gerekliliğini, aldatarak da olsa bunu gerçekleştirmesinin uygun olacağını anlatmak istemiştir.

İngiltere’de, kamuoyu ve yasalar arasında yakınlık ve doğrudan doğruya bağlılık dikkat çekicidir. Dicey’e göre bir İngiliz filozofu olan Hume da, kamuoyu desteğinin önemini şöyle ifade etmektedir: “*Siyasi kuvvet daima idare olunanlar tarafındadır. İdareciler, fikirlerden başka kendilerini destekleyecek hiç bir kuvvete sahip değildirler. Bu yüzden, hükümetin fikirlere dayandığı düsturu en hür ve halkçı hükümetler kadar, en mutlakiyetçi ve askeri karakterli hükümetler için de doğrudur. Mısır Sultanı veya Roma İmparatoru masum tebalarını onların hislerine ve temayüllerine rağmen vahşi hayvanlar gibi hareket etmeye sevk edebilirlerdi. Fakat sultan veya imparator dahi esirlerini veya askerlerini onların fikirlerine istinad etmek suretiyle idare etmiş olmalıydılar.*” (Dicey, 1960: 48). Bu görüşleri ile Hume,

yönetenlerin tek dayanağının kamuoyu olduğunu ifade ederken; özgürlükçü düzenler ve mutlakıyetçi düzenler arasında bir ayırma gitmemiştir.

Dicey, Hume teorisinin doğruluğunu, yönetilenlerin düşüncelerinin tüm devletler için gerçek temel olduğunu bir örnekle desteklemektedir. A.B.D.’de güney “çiftçisinin istediği zaman kırbaçladığı veya öldürdüğü zenci köleler üzerindeki hâkimiyeti dahi kölelerin taşıdığı fikirlere istinad ediyordu. Zenci kölelerin müşterek fiziki kuvvetleri, çiftçinin şahsi kuvveti ile çiftçinin tarafını iltizam edeceği tahmin olunan bir kaç beyaz insanın fiziki kuvvetlerinin çok üstünde idi. Zenciler köle sahibine, eğer karşı dururlarsa neticede mağlup olacakları şeklindeki sağlam veya zayıf temelli bir fikir dolayısıyla ve buna ilave olarak karşı gelenlerin arada sırada cezalandırılması ile teyid olunan ve karışık hislere dayanan bir itiyad inkiyadı yüzünden itaat ediyorlardı.” (Dicey, 1960: 48-49). Bu örnek ile beyazların köleler üzerindeki egemenliğini, onları idare etmelerini kölelerin de isteklerine bağlamaktadır. Gerçi kölelerin, sahiplerinin efendi olma hak ve gücüne sahip olduğu düşünce ve inancında olduklarını açıklayan Dicey, bu inanç ve düşüncenin doğruluğunu tartışmaz. (Dicey, 1960: 49). Önemli olan zenci kölelerin beyazların kendilerini yönetme hakkına inançlarıdır.

Çağını aşan düşünceleriyle tanınan Rousseau ise, eserlerinde özellikle de “Toplum Sözleşmesi” adlı yapıtında, siyasal adaletsizliğin kaynaklarını eleştirmiş ve her türlü iktidarın kaynağının halkta olması gerektiğini ileri sürmüştür. Rousseau’nun “Genel İrade” kavramı, gerek Fransız Devrimini yapan burjuva düşünürlerini, gerekse otoriter bir devlet anlayışını savunan Hegel’i, komünist parti önderi Lenin ve faşist parti önderleri Hitler ve Mussolini’yi de etkilemiştir. (Şenel, 1968: 463). Rousseau’nun “genel irade” kavramı, bölünmez olması ile kamuoyu kavramından ayrılmaktadır.

19. yüzyıl başlarında (Grundlinien der Philosophie des Rechts) “Hukuk Felsefesinin Prensipleri” adlı eserinde kamuoyu konusundaki yorumlarını açıklayan Hegel’e göre; “Stand (sınıf) meclislerinin fonksiyonu genel menfaate yalnız kendiliğinden değil, aynı zamanda kendisi-için mevcudiyet kazandırmak, yani subjektif evrensel özgürlük unsurunu, kamu bilincini, kitleye has özel kanıların, özel düşüncelerin ampirik evrenselliği olarak mevcut kılmaktır”. (Hegel, 1991, 243).

Hegel böylece önemsedığı kamuoyunda yanlış ve sapık fikirleri ayırdetme görevini yüksek devlet görevlilerine yüklemektedir. Ayrıca kitleden gelecek eleştirinin, görevlileri ellerindeki işe daha dikkatli eğilmeye sevk ettiğini de ifade etmiştir. (Hegel, 1991: 243-244).

19. yüzyıl düşünürlerinden A. Tocqueville, kamuoyunu sosyal kontrol aracı olarak ele almış ve kamuoyunun çoğunluk oyu olarak ortaya çıkarak, güçlenmesinin doğurabileceği tehlikelere “Amerika’da Demokrasi” adlı eserinde eğilmiştir.

Tocqueville; demokratik cumhuriyetlerde, kamu yaşamı ile özel yaşamın sürekli ilişki halinde olduğunu, baştaki kişinin kamuoyu tarafından kolaylıkla dikkatinin çekilebileceğini ifade etmiştir. Bu sebeple de hükümetin baskı rejimlerinden daha fazla eleştiri aldığı ileri sürer. (Tocqueville, 1994: 243-244).

Kamuoyunu siyaset felsefesi ve toplum psikolojisi bağlamında ele alıp, inceleyen Tocqueville, Amerika’da basın özgürlüğü sayesinde kamuoyunun, çoğunluğun egemenliği nedeni ile güçlendiğini de belirtmiştir.

20 yüzyıl düşünürlerinden ve kamuoyunun modern öğretisini oluşturanlardan Walter Lippmann düşünceleri ile George Santayana’yı da etkilemiştir. Her iki düşünür de demokrasilerde kamuoyunun sınırlayıcı gücü üzerinde durmuşlar ancak, ülkeyi yöneten entelektüel elitin kamuoyundan etkilenmesi konusunda şüpheli davranmışlardır. Ayrıca, sıradan insanların kamusal yaşama ilişkin anahtar sorunlar üzerinde doğru yargılarda bulunamayacağını savunmuşlardır. (Garcia, 2006: 183).

3. SİYASAL SİSTEMLER VE KAMUOYU

Siyasal sistem, siyasal ortam ve toplum yapısı, kanaat oluşumunu etkilediğinden kamuoyu için zemin oluşturmaktadır. Bir başka ifade ile “kamuoyu toplum rejiminin ve yapısının oluşturduğu alt yapı üzerinde gelişen bir üst yapıdır.” (Sezer, 1972: 50). Siyasal sistemlerin farklılığı, kamuoyunun derecesinin ve etki alanının farklılaşmasına neden olur. Siyasal sistem, yönetici- yönetilen ilişkisini, etkileşmesini düzenleyerek kamuoyunun oluşumunu, yapısını ve niteliğini de belirler. Demokratik sistemler ve totaliter sistemler içinde kamuoyu oluşumu ve siyasal kararlara etki derecesi farklılık göstermektedir.

3.1. Totaliter Sistemler

Totaliter sistemler, toplum ve devlet yaşamının her alanına müdahale eden, bu anlamda toplum ve devlet yaşamının tümünü kaplamak, tümüne yön vermek amacını güden “bütüncü” bir sistem olup, otoriter sistemlerden siyasal nüfuz alanının genişliği ile ayrılırlar. (Kapani, 1976: 141; Sartori, 1993, 207).

Bir sistemin totaliter olduğunu söyleyebilmek için ; “(resmi) bir ideoloji; kütleli bir tek-parti ile diğer mobilize edici örgütler; iktidarın, geniş bir seçici çevreye hesap verme durumunda olmayan ve iktidardan kurumlaşmış barişçi yöntemlerle uzaklaştırılmayan bir kişide ve yardımcılarında veya küçük bir grupta toplanmış olması” (Linz, 1984: 21) gibi şartların mevcudiyeti aranır. Bir sistemin totaliter olması ancak bütün bu unsurların bir arada olması ile mümkündür. Friedrich ise, yukarıda sayılan unsurlara ek olarak şunları saymıştır: “Silahların hükümet tekelinde olması; kitle iletişiminin hükümet tekelinde tutulması; korkutucu, sindirici bir polis sistemi”. Daha sonra bunlara “merkezden yönetilen bir ekonomi” koşulu da

eklenmiştir. Sartori Friedrich ve Brezezinski'nin bu özelliği eklemelerinin, savundukları görüşün değerini düşürdüğünü savunmuştur. (Sartori, 1993: 212).

Totaliter sistemlerde toplum siyasileştirilir, özel yaşam alanlarını devlet her hangi bir nedenle, her zaman denetleyebilir, basabilir ya da yönetimini üstlenebilir. Bunu yaparken gerekli teknolojiyi de kullanabilir. (Sartori, 1993: 215-216).

Totaliter sistemlerde doğal olarak demokrasinin nimetlerinden olan çok sesliliğe yer verilmez. Totaliter sistemde resmi ideolojinin varlığından yani tek sestən söz edilir. Bu ideolojiye karşı çıkılması, tartışılması, eleştirilmesi mümkün değildir. (Kapani, 1992: 153). Sistemin baskıcı niteliği, resmi ideoloji ilkelerinin yayılmasını ve toplumca benimsenmesini sağlarken; resmi ideoloji karşıtı fikirlerin yayılması ve savunulmasının yasaklanmasını gerektirir.

Parti eylemcileri bu bağlamda kitle tabanlarını etkileyerek, kaynakların ve kanaat önderlerinin demokratik sistemde olduğu gibi kendiliğinden oluşmasını önleme görevini yerine getirirler.(Sartori, 1993: 110). Kaynakların böylesine yukarıdan ayarlanması, serbestçe oluşan bir kamuoyundan değil, güdümlü yani oluşturulan bir kamuoyundan sözedilmesini doğru kılar. Radyo, televizyon, yazılı basın yani kitle iletişim araçları tek bir düşünceyi yansıtır. Ancak böylesine baskıcı rejimlerde dahi gizli yayın, toplantı ve örgütlenmelerin, “fısıltı gazetesi”nin önüne geçilemez. (Kışlalı, 1987: 349).

20. yüzyılda demokratlaşmanın başlamasından sonra ortaya çıkan totaliter sistemlerde yönetim, kitle iletişim araçlarına, sosyal ve ekonomik örgütlerin tümüne ya da çoğuna nüfuz edip, onları denetim altına alırken; (Huntington, 1993: 9) yönetici kadro bu güçlü, kamuoyu oluşumunun en etkili araçlarını yoğun propaganda için kullanarak, kamuoyunu istediği gibi oluşturma olanağına sahip olmuştur. (Kapani, 1992: 154). Bu sistemlerin uygulandığı toplumlarda, bireyin resmi ideoloji doğrultusunda yeniden biçimlendirilmesi için yazılı basın, radyo, televizyon ve sanat faaliyetleri (tiyatro, sinema, bale gibi) seferber edilmektedir. Nitekim Mussolini, yazımına katkıda bulunduğu Faşizm adlı kitapta şu ifadelerle yer verilmiştir; “ *Netice itibariyle Faşizm, yalnız kanun yapıcı ve müessese kurucu bir devlet nizamı değildir. Aynı zamanda manevi hayatın terbiyecisi ve muharrikidir. İnsan hayatını şekilde değil ruhta, karakterde ve imanda yağurmak gayesindedir. Bu gayeye varmak için de disiplinli, ruha hakim ve itiraz tanımayan bir otorite kurmak ister.*” (Mussolini / Lavecchia, 1966: 83-84).

Böylesine tek merkezli totaliter propaganda sistemi bir “kapalı sistem” gerektirir. Bu nedenle yurt dışına çıkışların engellenmesi, dış dünyadan gelen haberlere sansür konulması gibi önlemler alınır. Yayın yasakları, alabildiğince yalan söylemek, kandırmak, kapalı sistemlerin gündelik uygulamalarıdır. (Sartori, 1993: 110). Haber, bilgi kaynaklarının tek elde tutulması, çoğulcu demokrasilerde olduğu gibi haber çoğulculuğunu önler. Kanaatler de böylece en azından görünüşte bir örnek olur.

Totaliter sistemlerde, kanaat oluşumunda önemli yer tutan eğitim kurumları da tekeli bir yapıya sahip olduğundan, okul tüm propagandanın temel direklerinden birisidir. Okul sonrası iş yerlerinde de tek yönlü kanaat oluşumuna ağırlık verilir.

Tek bir ideolojinin aşılandığı bu tür sistemlerde, oluşan güdümlü kamuoyu, karşıt düşüncelerin serbestçe açıklanıp, tartışılması sonucu oluşan serbest kamuoyundan farklıdır. Burada sorun, Sartori'nin ifade ettiği gibi, böylesine oluşan kanaatlerin ne derece kamuya ait sayıldığı noktasında ortaya çıkmaktadır. (Sartori, 1993: 110). Kanaatler özgür bir düşünce ortamında ancak kamuoyunun unsurunu oluşturabilir. Siyasal kararları etkileyecek kamuoyu, totaliter sistemlerde söz konusu olamaz.

Öte yandan uygulamada su yüzünde olan resmi kamuoyunun yanı sıra "su altındaki" kamuoyu da ortaya çıkmaktadır. (Kapani, 1992: 154). Bu konuda dünyadan çeşitli örnekler vermek olasıdır. Lech Walesa'nın önderliğinde başlayan ve yeraltı hareketi olarak gelişen Dayanışma Hareketi şiddet eylemini tercih etmeden hızla yayılmıştır. 1988-89'da Polonya'da demokrasiye geçiş, birinci derecede iç gelişmelerden yani Dayanışma Hareketi ve oluşan kamuoyundan, ikinci derecede de Gorbachev'in politikasından kaynaklanmıştır. (Huntington, 1993: 94-95).

Sosyalist toplumun en önemli örneği olan Sovyetler Birliği'nde, resmi ideolojinin yanı sıra, az ya da çok kendi kanaatlerini yaymaya çalışan grupların da var olduğu anlaşılmıştır. (Sezer, 1972: 59-60).

Nitekim Easton kuramında, "totaliter rejimlerde" çevreden gelen baskılardan çok, siyasal sistem üyelerinin, siyasal sistem otoritelerinin, kendilerinin çevreyi yorumlamak ve girdi (input) yaratmak durumunda olduklarını ifade etmekle beraber; sistem içinde doğan etkilerin bütün sistemlerde mevcut olduğunu belirtmektedir. (Tekeli, 1976: 183). Her siyasal sistem çevreyi yorumlamak durumunda olduğundan, bütün rejimler kamuoyunun görüşünü öğrenmek ister. Totaliter, baskıcı sistemlerde de kamuoyu araştırmaları yapılır ama burada demokratik sistemlerde olduğu gibi, siyasal kararları etkileyici rolü nedeniyle değil, "*kamuoyunun nabzını elde tutmak*" amacıyla hareket edilir. Bu sistemlerde kanaatlere ulaşmak, sistemin yürümesini sağlamak ve yönetimin istemleri doğrultusunda kullanabilmek için gereklidir.

3.2. Demokratik Sistemlerde Kamuoyu Oluşumu

Günümüzde demokrasi bir yönüyle, azınlıkta olanların hakkına saygılı, genel ve eşit oy ve serbest seçimler ile yönetime gelmiş çoğunluğun iktidar yetkilerini belli süre kullandığı, çoğunluk iradesinin mutlak ve sınırsız bulunmadığı sistemler olarak tanımlanır. (Barry, 1981: 210). Çoğunluk iradesinin sınırı ise, muhalefet denilen azınlığın hak ve özgürlüğüdür.

Batı demokrasileri çoğulcudur. Çoğulcu demokrasi, toplumun her kesimine örgütlenme ve siyasal iktidarı etkileme ya da siyasal iktidara yasal yollardan ulaşma olanağını tanır. Çoğulcu sistemler, farklı çıkar ve düşünceleri bağdaştırır. Böylece çoğulcu demokrasiler sosyal, ekonomik düzeyi farklı grupların seslerini duyurmaları ortamını sağlar. Bu farklı grupların görüşleri ise, farklı koşullarda oluşmuştur. Toucqueville'nin ifade ettiği gibi çoğunluk tiranisinin yol açtığı devlet despotizmi, demokrasinin gereği olan eşitlik ve özgürlük ilkeleri önünde bir tehlikedir. Bu nedenle iktidar tekelleşmesini önlemek için, sivil toplum alanında bir takım mekanizmalar oluşturmak gerekir. (Keane, 1988: 81). Sivil toplumda çoğulculuğu sağlamak, çağdaş demokrasinin bir gereğidir.

Çoğulcu, özgürlükçü demokratik toplumlarda totaliter (tekilci) sistemlerden farklı olarak kamuoyu, yönetici kadro etkisinde kalmaksızın, kendi doğal oluşumuyla ortaya çıkmalıdır. (Kapani, 1992: 152).

Totaliter sistemlerde güdümlü kamuoyundan söz edilirken, çoğulcu demokratik sistemlerde ise, kuramsal olarak kamuoyu özgürce oluşur. Ancak bu kuramsal savın uygulamada tam anlamıyla gerçekleştiğini söylemek, bazı etkenler nedeniyle olanaklı değildir. Bu etkenlerden ilki, kanaatlerin oluşumunda en önemli role sahip olan bilginin, haberin doğruluğu ve kimlerce ulaştırıldığıdır. Şüphesiz, özgür kamuoyu bilgi, haber ve düşüncelerin serbestçe yayıldığı özgürlükçü bir hukuk düzeni içinde doğar ve gelişir. Dolayısıyla düşünce ve düşünce açıklama özgürlüğü, serbest kamuoyunun temelini oluşturur.

Gerçek demokrasi farklı çıkar ve düşünceler arasında bir diyalog arayışıdır. Ancak çağdaş demokrasilerde her bireyin, her grubun kamuoyu oluşumuna eşit ölçüde katkıda bulunmadığı, daha doğrusu ellerindeki olanakların farklılığı nedeniyle, bazı kişi ve grupların siyasi iktidar üzerinde ve kamuoyu oluşturmada daha etkili olduğu bilinmektedir (Kışlalı, 1987: 346-347). Sartori, günümüzde demokrasilerde “*bilgi verme erkinin*” elitlere ait olmasının ve bu erkin eşit biçimde dağıtılmamasının eleştiriye uğradığını ifade etmektedir. (Sartori, 1993: 112)

Günümüz Türkiye'si de aynı problemlerle karşı karşıyadır. Özellikle medya alanında görünüşte bir çoğulculuk var olmasına karşın, yayın organlarının belli bazı kişilere ve gruplara ait olması, kamuoyu oluşumunda bu kişi ve grupların etkili olmasına yol açmaktadır. Burada önemli olan medya “tekellerinin” kendi kişisel çıkarlarını, kamu çıkarına tercih etmeleridir. Medyanın özündeki tekelcilik, onun arzu edilen çoğulcu yapıya katkısını olanaksız kılmaktadır.

Kamuoyu tek yanlı etkiler ile oluşursa, siyasal kararlar da tek yanlı olur. Bu durum çoğulcu demokratik sistemlerde olması gereken çok sesliliği de önler.

Medya çoğulculuğunun özgür kamuoyu oluşumunda olumlu etki yapabilmesi için, medyada eşitliğin sağlanması gerekmektedir. (Sartori, 1993: 112). Gelişen teknoloji, medya araçlarına sahip olmakta büyük maddi kaynakları zorunlu kılmaktadır.

Toplumun her kesiminin böylesine mali kaynaklara sahip olmaması, radyo-televizyon, gazete, basımevi gibi, kamuoyu oluşumunda etkili çeşitli kaynakların, maddi güce sahip bir azınlık grubun eline geçmesine neden olmaktadır. Kitleleri etki altına almanın en güçlü araçlarını elinde bulunduran bu gibi gruplar da, yine kitlelere dayandıklarını ve onlar adına hareket ettiklerini ileri sürebilmektedirler. (Domenach, 1995: 119).

Ülkemizde gazete, televizyon ve radyo sahiplerinin genellikle ekonomik yaşamın çeşitli alanlarında faaliyetlerinin bulunması ilgi çekicidir. Çoğunlukla, diğer çalışma alanlarındaki sorunlar yayın alanına da yansıtılarak, gazete, televizyon ve radyolar, siyasal iktidara karşı bu sorunları çözücü birer araç, hatta silah olarak kullanılmaktadır.

Bu noktada bilgi ve haberlerin doğruluğuna da değinmek gerekir. Düşüncelerin, kanaatlerin oluşumunda ve yayılmasında eşitliğin sağlanması bilgi ve haberlerin doğruluğuna da bağlıdır. Dürüstlük ve doğruluk kurallarının bilgi ve haber vermede ön planda tutulması gerekir. Bu hususların sağlanmasını Sartori sonuçta meslek ahlakına bağlayarak, sorunu çözümlenmek istemiştir. (Sartori, 1993: 113).

Türkiye için meslek ahlakı kıstasını kabul etmek zor olacaktır. Zira yayın organları sahiplerinin genellikle meslek dışından olduğu görülmektedir.

Yayın organları bilgi ve haber kaynağı olduğu kadar, oluşan kamuoyunun siyasal karar mekanizmalarında etkili olması açısından da önem taşımaktadır.

Kamuoyu oluşumunda aleniyet ilkesi de önemlidir. Yönetime ilişkin bilgilerin, haberlerin yönetilenlerce serbestçe öğrenilmesi, kamuoyunun özgür ve serbest oluşma ortamını sağlar. Meclis görüşmelerinin televizyon kanalından yayınlanması, alenilik prensibinin bir ölçüde uygulanması açısından kamuoyu oluşumunda olumlu bir etki yapmıştır. Bunun yanı sıra 1982 Anayasası'nın 1993 değişikliğinden önceki 133. madde hükmü radyo ve televizyonlarda devlet tekeli öngörürken, 8.7.1993 tarihinde 133/1. maddede yapılan değişik ile radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbest bırakılmıştır. Böylece bu alanda devlet tekeli kaldırılarak, haber kaynaklarında çoğulculuk sağlayacak bir anayasa değişikliği gerçekleştirilmiştir. Ancak devlet tekeli artık olmasa da medyadaki tekelleşme sermaye temelinde devam etmektedir.

Günümüzde medya çoğulculuğu yanı sıra kamuoyu araştırmaları da siyasetin bir gereği olmuştur. Kamuoyu araştırmaları, doğrudan demokrasi mantığına uygun olmakla birlikte; bu araştırmalarının en büyük "müşterisinin" hükümetler olması, (Özerkan, 1992: 74) araştırma yapılan kitlenin araştırmacılar tarafından belirlenme kriterleri, sorulan sorular, kanaatlerin gerçek anlamda ortaya çıktığı konusuna gölge düşürmektedir. Ayrıca kamuoyunun siyasal kararlar üzerinde her zaman etkili olduğunu da söylemek olanaklı değildir. Türkiye'de son yaşanan cumhurbaşkanlığı seçiminde adayların belirlenmesi gibi. Buna karşın bazı batı ülkelerinde bakanların

çalışma tempoları, kamuoyu araştırmaları ile takip edilmektedir. (Özerkan, 1992: 74).

Çağdaş demokrasilerin çoğulcu yapıları içerisinde herkesin, her grubun siyasal kararları aynı değerde etkileyecek şekilde kamuoyu oluşturmaları düşünülemez. Kamuoyu oluşumuna etkili özgürlüklerin (kitle iletişim, toplanma, gösteri yürüyüşü, dernek kurma gibi) tanınıp düzenlendiği toplumlarda, bu özgürlüklerden yararlanmanın mali güce, eğitim ve siyasallaşma düzeyine bağlı bulunduğu bilinmektedir. Bu özellikler, kamuoyu oluşumunda belirli grupların üstünlüğüne neden olmaktadır.

Çoğulcu demokratik sistemlerde, toplumun her kesimine kamuoyu oluşumuna katkıda bulunmada eşit olanaklar sağladığında toplumsal uzlaşmaya varılabilir. Aksi takdirde siyasal kararlar toplumun sadece belli kesimlerini memnun edecek şekilde tek yanlı olurlar. Bu da sistemden şikayetleri artırır, karşı koymaya iter. (Kıslalı, 1987: 347). Çoğulcu demokrasi, kendi özel çıkarlarını gözeten bireylere, gruplara, siyasal partilere, etkin bir yurttaş topluluğuna dayanır. Bugün ise çağdaş demokrasiler, çıkar gruplarının (medya, holdingler, odalar v.s.) egemenliğine dönüşmüştür. (Aktan, 1994: 70).

4. SONUÇ

M.Ö. V. yüzyılda Atina’da tartışılan, örgütlenen demokrasi, bir çok aşamadan geçip değişikliğe uğrayarak farklı bir görünüm almış ve çağdaş dünyaya egemen olmuştur. Modern kullanımı, 18. yüzyıl sonlarında batı toplumundaki devrimci değişiklikten kaynaklanır.

Lincoln’ ün “*demokrasi, halkın halk tarafından, halk için ve halk adına yönetimidir*” şeklinde ifade ettiği gibi, demokrasi iktidarın kaynağını halkta bulan ve iktidarı halka dayandıran bir teoridir. (Lipson, 1984: 237).

Burada sorun iktidarın halk otoritesine dayanmasının nasıl sağlanacağıdır. Yunan sitelerinde sadece özgür yurttaşların katıldığı “doğrudan demokrasi” bu gün demokrasi kuramcılarının bir kısmının özlemi olarak kalırken; Amerikan ve Fransız devrimleri ile İngiliz geleneğinin sonucu “temsili demokrasi” ortaya çıkmıştır. Belirli bir süre için belli sayıda seçilen temsilciler, halk adına ve halk için kararları alırken, bütün halkı temsil edecek ve onlar adına konuşacaktır. Bu nedenle de yasama organı demokrasi düşüncesinde siyasal organlar arasında önceliğe sahiptir. Locke’a göre, yasama devletin en yüce organıdır. Birleşik Devletler Anayasası üç organı sayarken Kongre’yi en başta ele almıştır. Aynı şekilde Mill de temsili meclisin önceliğini vurgulamıştır. (Lipson, 1984: 375).

Günümüzde temsilcilerin serbest, dürüst seçimlerle seçilmesi, demokrasinin işleminde yeterli olmamaktadır. Yönetilenlerin yönetimi denetlemeleri demokrasinin gerçekleşmesi için gereklidir.

Batı demokrasisinde temsili sistem, parlamenter rejim ve başkanlık rejimi ile somutlaştırılmıştır. Parlamenter rejimin iyi işlemesi, kamuoyunun tam oluşmasına ve siyasi partilerin varlığına bağlıdır. Kamuoyunun denetimi, rejimin çoğulculuğunu sağlar ve kamusal yararın korunmasına neden olur. Lipson'un ifadesiyle, devlet denetleme hakkını kişilerden esirgediği ölçüde, demokrasi ülküsünden uzaklaşır. (Lipson, 1978: 489). Denetleme işlevi, siyasal kararlar üzerinde etkiyi de gerektirir. Nitekim Lippmann, demokrasinin en değerli yanının, halk hakkındaki bilgileri önderlerine götüren ve önderleri, halkın çıkarlarının neler olduğunu öğrenmek için halka danışmaya zorlayan eğitsel yönü olduğunu ileri sürmüştür. (Burns, 1984: 33). Bu bağlamda kamuoyunun yöneticiler üzerindeki etkisi yadsınamaz ve onun dikkate alınmadığı demokratik bir sistemden söz edilemez.

Kamuoyunun siyasal kararlar üzerindeki etkisi konusunda çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Siyasal yaşamdaki rolünün fazla büyütülmemesi gerektiğini ileri sürenler olmasına karşın, demokratik sistemlerde kamuoyunun önemli bir rolü olduğunu savunanlar çoğunluktadır. Lippmann, önceleri "halkın yöneticileri eğitmesini" demokrasinin en önemli yanı olarak ön plana çıkarırken, sonraları halkı "egemen ama yetersiz" görmüş; bu konudaki şüphelerini de avam insanın, reklamcı, gazeteci ve demagoglar tarafından, kafalarda oluşturulan büyük çapta çarpıtılmış resimlerinin "basmakalıp düşünceler" in kurbanı olduğunu söyleyerek açıklamıştır. (Burns, 1984: 311-312).

Hükümet politikasının ve gerçekte bütün önemli tarihsel olayların, siyasal toplumun üyelerinin kanaatleri tarafından biçimlendirildiğini ifade ederek, kamuoyunun siyasal kararları belirlediğini ileri sürenler de bulunmaktadır. (Kapani, 1992: 156).

Demokratik sistem, farklı ülkelerde farklı biçimlerde ortaya çıkmakla birlikte, özellikle sivil toplum örgütlerinin gelişmiş olduğu toplumlarda kamuoyunun siyasal kararlar üzerinde etkili olduğu izlenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Watergate ve İrangate skandalları, birincisi Başkan Nixon'ın, ikincisi bir çok yüksek düzey kamu görevlisinin istifasına neden olmuştur. Bu örnekler, "*kamuoyunu, iktidarı yapan ve yıkan bir güç olarak görme eğiliminde olanları*" haklı çıkarmaktadır. (Kapani, 1992: 157). Çok yeni bir örnek olay ise Britanya'da gerçekleşmiştir. 27 Haziran 2007'de Amerika Birleşik Devletleri ile Irak savaşı müttefikliği nedeniyle halkın desteğini kaybeden Tony Blair'in başbakanlıktan istifasıdır. Özellikle asker ailelerinin oluşturduğu aleyhte kamuoyu, 18 yıllık muhafazakar iktidara son veren Blair'in istifasına neden olmuştur. Farklı kültürel ve siyasi yapısıyla bilinen Japonya'da ise bir başka örnek temmuz 2007'de yaşanmıştır. Japonya Savunma Bakanı Fumio Kyuma, Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atılmasını mazur gösteren sözler sarfetmesinin ardından muhalefetin önderliği ile oluşan kamuoyunun etkisi ile görevinden istifa etmiştir. Ne yazık ki bu örnekleri ülkemizden örneklerle çoğaltmak mümkün değil.

Çağdaş demokratik ülkelerde siyasal karar alma süreci üzerinde değişen şiddette etkili olan kamuoyu, kişinin gücünü meşrulaştırma aracı olarak da kullanılmaktadır. Eskiden “Tanrı bizimledir” diyen siyaset adamı bugün “kamuoyu bizimledir” (Bourdieu, 1995: 179) demektedir ve desteği artık kamuoyunda aramaya çalışmaktadır. Bu bağlamda kamuoyu araştırmaları, anketleri de önem kazanmaktadır. Bourdieu’ya göre kamuoyu anketinin sonucu, “*oybirliği halinde olan bir kamuoyunun var olduğu fikrini kurmak, böylece onu kuran ve olanaklı kılan bir siyaseti meşrulaştırmak ve güç ilişkilerini kuvvetlendirmek*”tir. (Bourdieu, 1995: 179).

Bu açıklamalardan, kamuoyunun gerek yasama, gerek yürütme ve hatta Türkiye’de zaman zaman yargı üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Yönetenler de kamuoyunun istek ve taleplerine duyarlı olmak zorundadır. Kamuoyunun istek ve taleplerine duyarlı olmayan siyasal kararlar, etkinlik ve dayanıklılık açısından zayıf kalırlar. (Kapani, 1992: 157).

Bu noktada yasama fonksiyonu açısından konuya yaklaşıldığında şunu söylemek yerinde olacaktır ki, yasaların kamuoyu desteği sağlanarak çıkarılması son derece önemlidir.

Günümüz Türkiye’si ise, kamuoyunu dikkate alan parlamento çalışmalarının varlığına ve yöneticilere çok ender rastlamaktadır. Zamanla bu kişi ve davranışların artacağını umabiliriz. Son günlerde toplumsal duyarlılık konusunda bir gelişme olarak nitelendirilecek, ulusal bilinç ve teröre karşıtlık çağruları yapan mitinglerle ortaya çıkan kamuoyu, siyasal iktidarı iktidarda olmayan görüşleri dikkate alma konusunda uyarılmıştır. Yönetilenler kamuoyunun gücünün bilincinde olduğu zaman, yöneticiler de siyasal kararlarda kamuoyunu dikkate alacaklardır.

Bütün siyasal sistemlerde iktidarı elinde bulunduranların meşruiyetlerini sağlama ve kalıcı olma amacı, kamuoyu desteğini gerekli kılmaktadır. Demokrasilerde ise, özgürlüklerin korunması adına devlet kudretinin sınırlanması bir gerekliliktir. Devlet kudretinin sınırlanması ise hukuksal düzeyde olduğu kadar, hukuk dışı yollarla da gerçekleştirilmektedir. (Kapani, 1976: 254 vd.) Liberalizm temelli modern demokrasiler, liberal düşüncenin gereği olan ilke ve kurumları siyasal iktidarı sınırlamak için kullanmaktadır. Bunlar; “*anayasanın üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı, hukuk devleti ilkesi, dokunulmaz haklar anlayışı, yargının bağımsızlığı, idarenin yasallığı*” (Uygun, 2003: 127) esasları olarak sayılabilir.

Çağdaş demokrasilerde, siyasal iktidarı sınırlayan, siyasal kararları etkileyen yukarıdaki esasların yanı sıra, hukuka aykırı olmayan hukuk dışı etmenler de yer almaktadır. Bu etmenler seçim dönemleri dışında siyasal katılmayı sağlayarak, özgürlüklerin korunma aracı olurlar. Barber’ın ifadesiyle, “*Güçlü demokrasi katılımcı tarzda siyasetle tanımlanır: Tam anlamıyla yurttaşlar adına temsilî yönetimden ziyade, yurttaşların öz yönetimidir.*” (Barber, 1995:195).

KAYNAKÇA

- Abadan, N., **Halk Efkarı, Meffumu ve Tesir Sahaları**, Ankara 1956.
- Aktan, C. C., “Çoğunlukçu Temsili Demokrasi Bir Fazilet Rejimi Değildir”, *Demokrasi Gündemi, Türk Demokrasi Vakfı Bülteni*, 1994/ 2, S.18.
- Ağaoğulları, M.A.- Köker, L., **Tanrı Devletinden Kral-Devlete**, Ankara 1991.
- Arblaster, A., **Demokrasi**, Çev. N. Yılmaz, Ankara 1999.
- Aristoteles, **Politika**, Çev. M.Tuncay, II. Basım, İstanbul 1983.
- Barber, B., **Güçlü Demokrasi, Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset**, Çev. M. Beşikçi, İstanbul 1995.
- Barry, N. P., **An Introduction to Modern Political Theory**, London and Basingtoke 1981.
- Bourdieu, P., “Kamuoyu Yoktur”, P. Bourdieu, et.al, **Kamuoyu Kimin Oyu?** Haz. H. Tufan, İstanbul 1995.
- Burns, E. McNall, **Çağdaş Siyasal Düşünceler, 1850-1950**, Çev. A. Şenel, 1984.
- Dacey, A. V., “Amme Efkarı İle Hukuk Arasındaki Münasebet”, Çev. A. Güriz, *Adliye Dergisi*, Y. 51, mart 1960, S.1.
- Domenach, J.- M., **Politika ve Propaganda**, İstanbul 1995.
- Eflatun, **Devlet**, Çev. S.Eyüboğlu- M.A. Cimcoz, Ankara 1980.
- Ertekin, Y., **Halkla İlişkiler**, Üçüncü Bası, TODAİE y., Ankara 1995.
- Garcia, C., “Walter Lipmann and George Santayana; A Shared Vision of Society and Public Opinion”, *The Journal of American Culture*, Malden, June 2006, Vol. 29, Iss. 2.
- Hegel, G.W.F., **Hukuk Felsefesinin Prensipleri**, Çev. C. Karakaya, İstanbul 1991.
- Huntington, S. P., **Üçüncü Dalga Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma**, Çev. E. Özbudun, Ankara 1993.
- Kapani, M., **Kamu Hürriyetleri**, Yenilenmiş 5. Baskı, Ankara 1976.
- Kapani, M., **Politika Bilimine Giriş**, 6. Basım, Ankara 1992.
- Keane, J., **Demokrasi ve Sivil Toplum**, İstanbul 1988.
- Kışlalı, A. T., **Siyaset Bilimi**, Ankara 1987.
- Linz, J. J., **Totaliter ve Otoriter Rejimler**, Çev. E. Özbudun, Ankara 1984.

- Lipson, L., **Politika Biliminin Temel Sorunları**, Çev. T. Karamustafaoğlu, İkinci Basılış, Ankara 1978.
- Lipson, L., **Demokratik Uygarlık**, Çev. H. Gülalp/ T. Alkan, Ankara 1984.
- Lowell, A.L., **Public Opinion and Popular Government**, New York 1913.
- Machiavelli, **Hükümdar (Il Principe)**, Türkçesi: S. Bağdatlı, İstanbul 1984.
- Meray, S., “Halk efkarı ve Yoklaması”, *AÜSBFD.*, C. IX, Mart 1954, S.1.
- Mussolini / Lavecchia, Meezza, **Faşizm**, Tercüme eden: Vadad L. Ersan, 1.Cilt, İstanbul 1966.
- Ober, J., **Political Dissent in Democratic Athens: Intellectual Critics of Popular Rule**, New Jersey 1998.
- Ogle Jr., M. B., **Public Opinion and Political Dynamics**, New York 1950.
- Okutan, C., **Cumhuriyetçi Paradigma Paradigmatik Cumhuriyet**, İstanbul 2006.
- Özerkan, Ş., “Kamuoyu Araştırmalarının Karar Verme Sürecine Etkisi”, *Marmara İletişim Dergisi*, MÜİF. Yayını, Aralık 1992, S.1.
- Sander, O., **Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918’e**, 10. Baskı, Ankara 2002.
- Sartori, G., **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, çev. T. Karamustafaoğlu/ M. Turhan, Türk Demokrasi Vakfı Y., Ankara 1993.
- Sezer, D., **Kamu Oyu ve Dış Politika**, Ankara 1972.
- Şenel, A., **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Ankara 1968.
- Tekeli, Ş., **David Easton’un Siyaset Teorisine Katkısı Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul 1976.
- Tocqueville, **Amerika’da Demokrasi**, Çev. İ. Sezal-F. Dilber, Ankara, 1994.
- Tortop, N., **Kamu Kuruluşlarında Halkla İlişkiler**, Gözden Geçirilmiş İkinci Bası, TODAİE Y., Ankara 1975.
- Uygun, O., **Demokrasinin Tarihsel Felsefesi ve Ahlaki Boyutları**, İstanbul 2003.